

2018

ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ:
ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ,
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου για την βοήθειά του κατά τη διάρκεια της εργασίας μου.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου για την βοήθεια και την υπομονή τους.

Λέξεις-κλειδιά

Μουσείο, μουσειοπαιδαγωγική, εκπαιδευτικά προγράμματα, μαθητές, επισκέπτες, κοινό, ψυχαγωγία, μουσειοπαιδαγωγοί

Περίληψη

Η συγκεκριμένη εργασία ερευνά τον χώρο των μουσείων καθώς και τον ορισμό τους από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Πότε αυτά εμφανίστηκαν, ποια η σημασία τους για την κοινωνία και σε ποιες κατηγορίες χωρίζονται ανάλογα το είδος τους. Στη συνέχεια, αναφέρει ορισμένες πληροφορίες σχετικά με τις συλλογές των μουσείων καθώς και πότε και σε ποιες πόλεις λειτούργησε για πρώτη φορά το μουσείο για το κοινό. Το άλλο κομμάτι στο οποίο επικεντρώνεται είναι η εμφάνιση της μουσειοπαιδαγωγικής. Θα γίνει διεξοδική μελέτη των μουσείων ως χώροι μάθησης, των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που προσφέρονται στα μουσεία και του τρόπου επικοινωνίας του μουσείου με το κοινό. Δηλαδή, με ποιους τρόπους και δραστηριότητες μπορεί το μουσείο να έρθει πιο κοντά με το κοινό και να προκαλέσει το ενδιαφέρον του. Τέλος, δεν θα παραληφθεί το θέμα της μουσειοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης, δηλαδή το πεδίο εκείνο που συσχετίζει την εκπαίδευση και την μάθηση με τον πολιτισμό. Πότε εμφανίστηκε η μουσειοπαιδαγωγική στην Ελλάδα, ποια η σχέση του σχολείου με το μουσείο και ποια τα προβλήματα που υπάρχουν.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	1
Κεφάλαιο 1: Μουσεία	2
1.1 Ο όρος μουσείο	2
1.2 Τα πρώτα μουσεία	3
1.3 Το μουσείο ανοίγει για το κοινό	5
Κεφάλαιο 2: Εμφάνιση της μουσειοπαιδαγωγικής	7
2.1 Τα μουσεία στις αρχές του 20ου αιώνα και η εμφάνιση της μουσειοπαιδαγωγικής.....	7
2.2 Τα μουσεία ως χώρος μάθησης το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα.....	9
2.3 Μουσείο και επικοινωνία με το κοινό	11
Κεφάλαιο 3: Μουσειοπαιδαγωγική	13
3.1 Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση	13
3.2 Ο σχεδιασμός των μουσειακών προγραμμάτων με βάση την ηλικία	14
3.3 Οι μέθοδοι επικοινωνίας στις δραστηριότητες των μουσείων	15
3.4 Μουσείο-σχολείο	17
3.5 Η μουσειοπαιδαγωγική στην Ελλάδα	19
Συμπεράσματα	21
Εικόνα 6: Μουσείο Μπενάκη Παιχνιδιών.....	22
Βιβλιογραφία	23

Εισαγωγή

Το τελευταίο καιρό γίνεται ολοένα και μεγαλύτερη προσπάθεια να έχουν τα μουσεία τις πόρτες τους περισσότερο ανοιχτές στο κοινό, δηλαδή να γίνουν χώροι πιο προσιτοί σε αυτό.

Δραστηριότητες, εκδηλώσεις, αλλάζουν την εικόνα που είχαμε για μια επίσκεψη στο μουσείο. Πλέον, γίνεται χώρος μάθησης σε συνδυασμό με τη ψυχαγωγία.

Σ' αυτό σημαντικό ρόλο παίζει η μουσειοπαιδαγωγική που το παραπάνω αποτελεί σκοπό της. Όλο και πιο πολύ αναπτύσσεται ο συγκεκριμένος τομέας, με πολλά μουσεία να σχεδιάζουν εκπαιδευτικά προγράμματα σε μαθητές, άτομα με ειδικές ανάγκες, ενήλικες, ηλικιωμένους, μετανάστες.

Οι μαθητές είναι το πιο τακτικό και συνηθισμένο κοινό των μουσείων, καθώς τα σχολεία πραγματοποιούν συχνές επισκέψεις σ' αυτά. Έτσι, πολλά είναι και τα εκπαιδευτικά προγράμματα που γίνονται για αυτή την ομάδα κοινού σε μουσεία της Ελλάδας και του εξωτερικού.

Τις τελευταίες δεκαετίες, απασχολεί έντονα η μουσειοπαιδαγωγική την Ελλάδα, μελέτες, αξιολογήσεις, γίνονται συνεχώς, γι' αυτό και θεωρήθηκε ένα ενδιαφέρον αντικείμενο μελέτης.

Στόχος είναι να αποκτήσουν οι μαθητές γνώσεις σχετικά με την καθημερινή ζωή των παλαιών χρόνων, να τα συγκρίνουν με το σήμερα και να καταλάβουν τη χρήση και σημασία τους.

Επίσης, στόχος είναι η επιπλέον μάθηση, πέρα από την γνώση που προσφέρει το σχολείο και να αναπτυχθεί η σχέση Μουσείο- Σχολείο.

Τέλος, μία ακόμη επιδίωξη είναι οι μαθητές να δουν το χώρο του μουσείου από μια άλλη σκοπιά, όχι ως μια απλή επίσκεψη, αλλά να δουν τί πληροφορίες μπορούν να αντλήσουν από τα αντικείμενα για τον πολιτισμό έχοντας ενεργό ρόλο.

Κεφάλαιο 1: Μουσεία

1.1 Ο όρος μουσείο

Ο όρος μουσείο ξεκίνησε από την αρχαιότητα, ενώ η ιδέα του μουσείου άρχισε να παίρνει για πρώτη φορά υπόσταση στις αριστοκρατικές συλλογές του 16ου και του 17ου αιώνα στην Ευρώπη. Ειδικότερα, από τη δεκαετία του 1960 και μετά, γίνεται όλο και πιο έντονη συζήτηση και κριτική για την ταυτότητα και τη σχέση του με την κοινωνία. Σήμερα έχει διαφορετική σημασία και ρόλο.

Σύμφωνα με τον εγκυκλοπαιδικό ορισμό, μουσείο είναι «ένα αυτόνομο κτήριο ή χώρος όπου φυλάσσονται, μελετώνται επιστημονικώς και εκτίθενται σε κοινή θέα έργα τέχνης, αντικείμενα αναγνωρισμένης αξίας, αντικείμενα από το παρελθόν ή με μορφωτικό ενδιαφέρον».

Ο ορισμός που χρησιμοποιείται περισσότερο είναι αυτός του ICOM, του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων. Σύμφωνα με τον οποίο, μουσείο είναι «ένας οργανισμός μόνιμος, χωρίς κερδοσκοπικό χαρακτήρα, υποταγμένος στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξης της και ανοιχτός στο κοινό, ο οποίος αποκτά, συντηρεί, μελετά, κοινοποιεί και εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία».

Πολλά κράτη παγκοσμίως έχουν υιοθετήσει τον παραπάνω ορισμό, ενώ σε μερικές χώρες οι εθνικοί οργανισμοί που ασχολούνται με τα μουσεία, έχουν προτείνει και τους δικούς τους.

Τα μουσεία είναι οργανισμοί με κύριο διακριτικό γνώρισμα τη συγκέντρωση αντικειμένων. Είναι φορείς νοημάτων με πολλαπλές δυνατότητες νοηματοδότησης και συνεπώς αποτελούν βασικούς φορείς έκφρασης πολιτιστικά φορτισμένων μηνυμάτων. Η δημιουργία μουσείων καθαυτά εντάσσεται στη διαδικασία δημιουργίας ενός συστήματος σημείων που ονομάζεται υλικός πολιτισμός, προκειμένου να δημιουργηθούν νοήματα που θα επέτρεπαν την κατανόηση του κόσμου στην τωρινή αλλά και σε πρότερες μορφές του.

Τα μουσεία χωρίζονται σε πολλές κατηγορίες με βάση το περιεχόμενό τους, όπως Αρχαιολογικά Μουσεία, Φυσικών Επιστημών, Τεχνολογικά κ.α. Εκτός από τα μουσεία που ακολουθούν στενά τον ορισμό του ICOM, αναγνωρίστηκαν επίσης, ήδη από το 1974, ως μουσεία και οργανισμοί που δεν ακολουθούν στενά τον ορισμό αυτό. Μουσεία θεωρούνται

επίσης οι αίθουσες εκθέσεων, τα Ινστιτούτα συντήρησης, οι βιβλιοθήκες, καθώς και οι αρχαιολογικοί χώροι.

Τέλος, η επίσκεψη σε ένα μουσείο προσφέρει δυνατότητες και δημιουργικούς τρόπους επίτευξης στόχων του αναλυτικού προγράμματος. Με μεθοδολογίες και τεχνικές που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας, της κριτικής στάσης, της παρατηρητικότητας, της μνήμης, της φαντασίας των μαθητών, μια επίσκεψη σε ένα Μουσείο έχει τη δυνατότητα να μετατραπεί σε μια δυναμική πορεία βιωματικής και ανακαλυπτικής μάθησης.

1.2 Τα πρώτα μουσεία

Αρχικά ο όρος “μουσείο” δεν είχε καμία σχέση με έκθεση ή συλλογή αντικειμένων. Οι αρχαίοι Έλληνες με τη λέξη “μουσείο” εννοούσαν τέμενος αφιερωμένο στη λατρεία των εννέα Μουσών της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας. Στα ιερά καλλιεργούνταν οι τέχνες, τα γράμματα, η μουσική και η φιλοσοφία. Οι Ρωμαίοι με τη λέξη *museum* εννοούσαν τους χώρους όπου γίνονταν φιλοσοφικές συζητήσεις.

Τα πρώτα μουσεία δημιουργούνται με σκοπό τη φύλαξη αντικειμένων. Συλλεκτικές δραστηριότητες εμφανίζονται στην Αρχαία Ελλάδα, την Ινδία, τη Μεσοποταμία, τη Ρώμη, την Κίνα και οι συλλογές είχαν τελετουργικό και θρησκευτικό χαρακτήρα.

Στη Μεσοποταμία μεταξύ 17ου και 18ου αιώνα π.Χ. παρατηρείται η ίδρυση βιβλιοθήκης και αρχείων με γραπτές μαρτυρίες, την οποία ίδρυσε ο Χαμουραμπί. Ο πρώτος σημαντικός σταθμός στην εξέλιξη της έννοιας του μουσείου είναι το “Μουσείο” που ίδρυσε το 290 π.Χ. ο Πτολεμαίος Α΄ στην Αλεξάνδρεια. Σ’ αυτό υπήρχε αστρονομικό παρατηρητήριο, βιβλιοθήκη, κέντρο επιστημονικών ερευνών. Αποτελούσε το μεγαλύτερο πολιτισμικό κέντρο του ελληνιστικού κόσμου.

Κατά τη ρωμαϊκή και ελληνική αρχαιότητα υπάρχουν αρκετές δημόσιες και ιδιωτικές συλλογές, πινακοθήκες και «θησαυροί» που μαρτυρούν την αγάπη των ανθρώπων για τη συλλογή αντικειμένων. Ο Πausanias μάλιστα αναφέρει την ύπαρξη Πινακοθήκης στα Προπύλαια της Ακρόπολης στην Αθήνα, ενώ στη δημιουργία «θησαυρών», που αποτελούνταν από σημαντικά έργα τέχνης, συνέβαλαν οι Δελφικές Γιορτές. Ακόμη, στη Ρώμη δημιουργούνται συλλογές σε δημόσιους κήπους, στην αγορά, σε λουτρά και ναούς και

συνήθως ήταν ιδιωτικές. Τα αντικείμενα των συλλογών ήταν έργα τέχνης από τις κατακτημένες χώρες.

Κατά το Μεσαίωνα ο κόσμος στρέφεται προς την ανάγνωση της Αγίας Γραφής. Συνεπώς, οι συλλογές εκείνη την εποχή, αποτελούνται από εκκλησιαστικά λείψανα και αντικείμενα. Αυτές βρίσκονται μέσα σε εκκλησίες και μοναστήρια.

Από τα μέσα του 15ου και κατά το 16ο αιώνα, στην αναγεννησιακή Ιταλία, παρατηρούνται ιδιωτικές συλλογές σε βασιλικές αυλές. Ενώ στο Μεσαίωνα τα αντικείμενα των συλλογών είχαν θρησκευτικό και τελετουργικό χαρακτήρα, πλέον έχουν αισθητική αξία. Επίσης, στην Αναγέννηση παρατηρείται μια στροφή προς τα ελληνορωμαϊκά πρότυπα, ενώ αναπτύσσεται το εμπόριο έργων τέχνης. Όλα αυτά παίζουν σημαντικό ρόλο εκείνη την εποχή και δημιουργούνται πολύτιμες συλλογές. Εμφανίζεται ξανά ο όρος “μουσείο”, ο οποίος δεν έχει τη σημασία που είχε στην Αλεξάνδρεια, δηλαδή δεν δηλώνει μόνο τη συλλογή, αλλά αποτελεί πλέον πηγή πλούτου, ισχύος.

Ιδιωτικές συλλογές περιλαμβάνουν αξιοπερίεργα αντικείμενα, έργα τέχνης και είδη του ζωικού και φυσιικού βασιλείου στα μέσα του 16ου αιώνα και κυρίως τους 17ο και 18ο αιώνα. Αναφερόμαστε στην εποχή του Διαφωτισμού. Οι συλλογές είναι διαδεδομένες σε όλη την Ευρώπη (Φλωρεντία, Βιέννη, Βερολίνο κλπ.), αλλά για περιορισμένο κοινό, αρχίζει όμως ο κόσμος να θέλει να ερευνήσει και να μάθει μέσα από τις συλλογές.

Παράδειγμα τέτοιας συλλογής είναι αυτή του HerzogAlbrecht V στο Μόναχο. Η συλλογή έχει παιδαγωγικούς στόχους και είναι η αφορμή για τη δημιουργία του πρώτου ευρωπαϊκού μουσειολογικού κειμένου από τον SamuelQuicceberg (1529-1567), με τίτλο *InscriptionesvelTituliTheatriAmplissimi* (1565). Το κείμενο αναφέρεται στον εγκυκλοπαιδικό χαρακτήρα της συλλογής και στις δυνατότητες μόρφωσης και μετάδοσης γνώσεων. ΟSamuelQuicceberg θεωρείται “πατέρας της μουσειολογίας” αφού συνέδεσε θεωρία με πράξη, συλλεκτική δραστηριότητα με μορφωτική διάσταση.

Κατά τον 17ο αιώνα έχουμε την ίδρυση των πρώτων πανεπιστημιακών συλλογών. Αυτές στηρίζονται σε δωρεές και αγορές ιδιωτικών συλλογών. Το 1616 ιδρύεται η συλλογή Fitzwilliam, είναι η πρώτη πανεπιστημιακή συλλογή του Καίμπριτζ. Το 1671 ιδρύεται το πανεπιστημιακό μουσείο στη Βασιλεία της Οξφόρδης, ενώ το 1683 ιδρύεται το AshmoleanMuseum του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης.

Αξίζει να γνωρίζουμε, ότι καθοριστική περίοδος για τα μουσεία υπήρξε τα τέλη του 18ου αιώνα με αρχές του 19ου αιώνα, όπου είχαμε τον μετασχηματισμό των μουσείων από ιδιωτικά σε εθνικά ιδρύματα. Από τότε τα μουσεία ανήκουν στο έθνος, προστατεύουν την εθνική κληρονομιά του κάθε πολιτισμού και κατ' επέκταση καλλιεργεί την εθνική μνήμη των ανθρώπων. Από τα μέσα του 20ου αιώνα δημιουργήθηκαν νέα πλαίσια για τα μουσεία. Τα σύγχρονα πλέον μουσεία αρχίζουν να θεωρούνται χώροι καλλιέργειας της εθνικής παιδείας, χώροι μάθησης και απόκτησης γνώσεων με βασικό σκοπό την ουσιαστική επικοινωνία με το κοινό τους.

Συνεπώς, ο ρόλος του μουσείου είναι η συλλογή, η συντήρηση, η μελέτη και η έκθεση υλικών μαρτυριών. Πέρα απ' όλα αυτά, ο ευρύς κοινωνικός ρόλος του μουσείου έχει να κάνει με επιστημονικούς, εκπαιδευτικούς και ψυχαγωγικούς σκοπούς.

Εικόνα 1: Τα **Παναθήναια** προς τιμή της προστάτιδας θεάς Αθηνάς

1.3 Το μουσείο ανοίγει για το κοινό

Το 18ο αιώνα το μουσείο αλλάζει και σ' αυτό ρόλο έπαιξε ο Διαφωτισμός και η επίδραση των ιδεών του. Όλοι οι άνθρωποι θεωρήθηκαν εξίσου ικανοί να μορφωθούν κι έτσι μουσεία άνοιξαν για το κοινό. Έτσι αρχίζουν να δημιουργούνται τα πρώτα δημόσια μουσεία.

Το Βρετανικό Μουσείο ανοίγει τις πύλες του στο κοινό το 1759 με πρωτοβουλία του Sir Hans Sloane, ο οποίος δώρισε τη συλλογή του στο κράτος, με την προϋπόθεση να έχει ο κόσμος πρόσβαση σε αυτή. Τελικά, περιορισμένες ομάδες επισκεπτών μπορούσαν να επισκεφθούν το μουσείο, αλλά όχι παιδιά, ενώ χρειαζόταν να προσπαθήσει κάποιος πολύ και να κάνει καιρό πριν αίτηση προκειμένου να του επιτραπεί η είσοδος στο μουσείο.

Ο Διαφωτισμός και η Γαλλική Επανάσταση σηματοδότησαν το τέλος της αριστοκρατικής Ευρώπης και κήρυξαν ελευθερία, ισότητα και δικαίωμα στη μόρφωση. Έτσι, το 1793, συλλογές της αριστοκρατίας εκτίθενται στο Λούβρο. Δωρεάν είσοδος υπάρχει στο μουσείο και αρχίζουν οι διδακτικοί προβληματισμοί. Στη μετ'επαναστατική Γαλλία, σταματούν οι προβληματισμοί, καθώς από το 1802 το Λούβρο χρησιμοποιείται για πολιτική προπαγάνδα. Θεωρείται ακόμη δημόσιο κτίριο, όμως συνήθως γίνονται εκδηλώσεις για συγκεκριμένες ομάδες κοινού.

Από τα μέσα του 18ου, αλλά κυρίως το 19ο αιώνα παρατηρούνται εξελίξεις στο χώρο των μουσείων. Οι συλλογές των μουσείων διαχωρίζονται με βάση τους επιστημονικούς κλάδους και έχουμε την εμφάνιση διαφόρων ειδών. Ακόμη, αναγνωρίζεται πλέον η εκπαιδευτική διάσταση του μουσείου.

Το 1826 στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Φρανκφούρτης δάσκαλοι παραδίδουν μαθήματα στο μουσείο για παιδιά, γίνονται δηλαδή οι πρώτες μουσειοπαιδαγωγικές προσπάθειες. Το 1880 ιδρύεται στο Λούβρο μόνιμη παιδαγωγική υπηρεσία και απευθύνεται σε φοιτητές της σχολής Καλών Τεχνών και σε ομάδες επισκεπτών με ειδικό ενδιαφέρον.

Ο 19ος αιώνας χαρακτηρίζεται από την εξέλιξη των μουσείων τόσο όσον αφορά τη σχέση τους με το κοινό όσο και τις εσωτερικές τους λειτουργίες. Επίσης, η ίδρυση μουσείων παίζει ρόλο και στην ενδυνάμωση της εθνικής συνείδησης.

Στις αρχές του 20ου αιώνα συνεχίζονται οι εξελίξεις στα μουσεία και πλέον εμφανίζεται η μουσειοπαιδαγωγική.

Εικόνα 2: Καρυάτιδες, Μουσείο Ακρόπολης

Κεφάλαιο 2: Εμφάνιση της μουσειοπαιδαγωγικής

2.1 Τα μουσεία στις αρχές του 20ου αιώνα και η εμφάνιση της μουσειοπαιδαγωγικής

Ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα, τα μουσεία αρχίζουν να έχουν εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Αναπτύσσεται η σχέση μουσείου-σχολείου, παίρνονται πρωτοβουλίες για επαφή με το ευρύ κοινό, ενώ νέες κατηγορίες μουσείων προστίθενται, όπως το παιδικό μουσείο, αλλά και το τεχνικό. Τεχνικά μουσεία ιδρύονται σε Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία, Γερμανία. Αρχικά, σημασία είχε η εκπαίδευση των ενηλίκων, αλλά και ο δανεισμός αντιγράφων μουσειακών αντικειμένων σε σχολεία.

Το 1884 ιδρύεται το Μουσείο Τέχνης στο Μάντσεστερ στη Μεγάλη Βρετανία, το οποίο επίσης έδινε έμφαση στον εκπαιδευτικό χαρακτήρα, απευθυνόταν ακόμη και στην

εργατική τάξη. Στην Ουάσιγκτον το Smithsonian Institution και στο Λονδίνο το Science Museum, το 1901, αναπτύσσουν εκθέματα ειδικά για παιδιά.

Το 1903 ο Lichtwark διοργανώνει ημερίδα στο Mannheim με θέμα «Τα μουσεία ως χώροι μόρφωσης του λαού». Μέσα από αυτή, ορίστηκε το μουσείο ως μορφωτικό ίδρυμα όπου πρέπει να έχουν πρόσβαση όλοι. Ανοίγονται θέματα μουσειολογίας και μουσειοπαιδαγωγικής κι όλα αυτά οδηγούν στην έκδοση περιοδικών με τέτοιο περιεχόμενο.

Το 1904 ιδρύεται το Deutsches Museum στο Μόναχο, με εμπνευστή τον Oskar von Miller. Πρόκειται για Τεχνικό Μουσείο και απευθυνόταν σε ευρύ κοινό, σε κοινό που δεν είχε ειδικές γνώσεις. Το εισιτήριο ήταν φθινό και δεν είχε επίκεντρο την αστική τάξη, εξάλλου στόχος ήταν η ενημέρωση των επισκεπτών σχετικά με τις φυσικές επιστήμες, να εξοικειωθούν με την τεχνολογία. Το συγκεκριμένο μουσείο ήταν επηρεασμένο από το κίνημα του «σχολείου της εργασίας». Αυτό σχετίζεται με την προοδευτική εκπαίδευση, με τη μάθηση από την πράξη, δηλαδή τη σύνδεση πνευματικής και χειρωνακτικής εργασίας.

Το 1920 λειτουργεί το Μουσείο Εκπαίδευσης στη Χάγη και συνεργάζεται άμεσα με τα σχολεία. Στο Παρίσι ιδρύεται το Διεθνές Γραφείο των Μουσείων το 1926, ενώ το 1928 ειδικά προγράμματα, τα οποία σχετίζονται με σχολεία και μαθητές, λειτουργούν στο Λούβρο. Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, το Victoria and Albert Museum στην Αγγλία δημιούργησε «εργαστήρι» για παιδιά.

Στον 20ο αιώνα βλέπουμε τα μουσεία να στρέφονται προς το κοινό και να δίνεται βάση στη μόρφωση και στην εκπαίδευση αυτού, είτε πρόκειται για παιδιά, είτε για ενήλικες. Εμφανίζεται το κίνημα της προοδευτικής εκπαίδευσης για την πορεία και εξέλιξη της μουσειοπαιδαγωγικής, ενώ σημαντικοί ήταν και οι εκπρόσωποί της κι αξίζει να αναφερθούμε σε αυτούς.

Ο Αμερικανός παιδαγωγός και φιλόσοφος John Dewey εισάγει την έννοια της εμπειρίας. Η εμπειρία είναι υπεύθυνη για τη μάθηση, δηλαδή η σχέση αλληλοσυμπλήρωσης μεταξύ θεωρίας και πράξης. Ο Dewey ανοίγει το σχολείο στην κοινωνία, δίνει ώθηση στην εκπαιδευτική χρήση βιβλιοθηκών και μουσείων. Οι παιδαγωγικές αρχές του, κάνουν την Jane Addams, το 1889, να ιδρύσει το Hull House στο Σικάγο. Πρόκειται για ένα μουσείο το οποίο περιελάμβανε νηπιαγωγείο, παιδική χαρά, καφέ, μουσική σχολή, θεατρική σκηνή. Επίσης, με τη συμβολή των θέσεων του Dewey δημιουργούνται τα παιδικά μουσεία και το πρώτο ιδρύεται το 1899 στο Brooklyn στη Νέα Υόρκη.

Η εξέλιξη των παιδικών μουσείων επηρεάζεται και από τη Montessori. Αυτή θεωρεί πως το περιβάλλον παρέχει μια σειρά ερεθισμάτων για τα παιδιά και τα κινητοποιεί να παρατηρήσουν, να εξερευνήσουν, να σκεφθούν και να κατανοήσουν τον κόσμο. Θεωρεί ότι ο τρόπος παρουσίασης των μουσείων δεν είναι κατάλληλος για παιδιά κι έτσι κάνει μια σειρά από ενέργειες, όπως στα παιδικά μουσεία τα αντικείμενα να τοποθετούνται χαμηλότερα για να διευκολυνθούν τα παιδιά.

Σημαντική ήταν και η επίδραση της παιδαγωγού EllenKey. Μέσα από το βιβλίο της «DasJahrhundertdesKindes», το 1905, αναφέρεται σε μια παιδαγωγική στραμμένη στο παιδί. Ανέφερε πως τα μουσεία αποτελούν χώρο μάθησης και υποστήριξε με συγκεκριμένες διδακτικές προτάσεις τη χρήση προϊστορικών συλλογών από σχολικές ομάδες, ώστε να ανανεωθούν τα προγράμματα.

Ο Α΄ και ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος διαφοροποίησαν τα πράγματα στη μουσειοπαιδαγωγική κάθε χώρας. Για παράδειγμα, στη Μεγάλη Βρετανία συνεχίζει να υπάρχει ενδιαφέρον για εκθεσιακή και συλλεκτική δραστηριότητα, γίνονται όμως κάποιες προσπάθειες σχετικά με τα μουσεία και τον εκπαιδευτικό τους ρόλο. Στη Γερμανία τα πράγματα είναι διαφορετικά. Μόνο μετά τη δεκαετία του 1920 υπάρχουν συνεργασίες μουσείων με σχολεία. Με το Ναζισμό τα πράγματα αλλάζουν και το μουσείο βρίσκεται υπό την υπηρεσία της προπαγάνδας.

Ο AdolfReichwein καταφέρνει να αποστασιοποιηθεί από τη ναζιστική ιδεολογία και εφαρμόζει ένα νέο μοντέλο συνεργασίας σχολείου-μουσείου. Δίνει μεγάλη βάση στη σχέση τους, αφού επιθυμεί οι συλλογές των μουσείων να σχετίζονται με τους διδακτικούς στόχους των μαθημάτων, οι σχολικές τάξεις να επισκέπτονται τα μουσεία και οι εκπαιδευτικοί να εφαρμόζουν πρακτικές ασκήσεις ώστε να εξοικειωθούν με το πώς να συνδέσουν τα μαθήματα με τα μουσειακά αντικείμενα. Ο Reichwein θεωρείται από τους εμπνευστές του όρου «μουσειοπαιδαγωγική».

Βλέπουμε ότι το πρώτο μισό του 20ου αιώνα δίνεται εκπαιδευτική διάσταση στο μουσείο και παρατηρούνται μορφές συνεργασίας και επικοινωνίας σχολείου- μουσείου

2.2 Τα μουσεία ως χώρος μάθησης το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα

Το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα υπάρχουν αρκετές εξελίξεις σχετικά με τον εκπαιδευτικό ρόλο των μουσείων.

Σημαντική χρονιά για την ιστορία των μουσείων είναι το 1946, όπου ιδρύεται το I.C.O.M. Πρόκειται για έναν οργανισμό μη κυβερνητικό, διεθνή, που εκπροσωπεί τα μουσεία και τους εργαζόμενους σε αυτά και είναι ο κυριότερος σύμβουλος της Unnesco σε όλα τα θέματα που έχουν σχέση με την οργάνωση και τη λειτουργία τους.

Σκοποί του I.C.O.M. είναι ο τονισμός του ρόλου του μουσείου στην εκπαίδευση κάθε ανθρώπου, η επισήμανση και η σημασία της διάσωσης της πολιτισμικής και φυσικής κληρονομιάς, καθώς και η προώθηση συνεργασίας μεταξύ των μουσείων και των εργαζομένων τους.

Στη δεκαετία του 1960, ο διευθυντής του Παιδικού Μουσείου της Βοστώνης, Michael Sprock, αλλάζει τα πράγματα στο χώρο των παιδικών μουσείων. Θεωρεί ότι ο επισκέπτης του μουσείου πρέπει να συμμετέχει ενεργά ώστε να “μιλήσουν” τα εκθέματα. Τα παιδιά πρέπει να ανακαλύπτουν τη γνώση και τα συναισθήματα μέσα από τον ενεργό ρόλο τους στο μουσείο. Έτσι το συγκεκριμένο μουσείο γίνεται πρότυπο για άλλα παιδικά μουσεία σε Ευρώπη, Αμερική, Ασία.

Τις δεκαετίες του 1960 και 1970 εξελίξεις παρατηρούνται στο χώρο της μουσειοπαιδαγωγικής, αφού συμβαίνουν πολλά στον τομέα της εκπαίδευσης. Πρόκειται για μια χρονική περίοδο, στην οποία ασκείται έντονη κριτική για το ρόλο των εκπαιδευτικών και του σχολείου. Στον χώρο της εκπαίδευσης υπάρχουν επιρροές από το κίνημα της αντιαυταρχικής εκπαίδευσης. Συζητούνται θέματα μόρφωσης, ανοίγονται νέοι δρόμοι για εκπαιδευτικές εφαρμογές.

Η μουσειοπαιδαγωγική γνωρίζει μεγάλη άνθιση από το 1970 κι έπειτα. Είναι ιδιαίτερα δημοφιλής, αφού τα σχολεία έχουν ανάγκη να βρουν νέους χώρους και τρόπους μάθησης, ενώ ρόλο έπαιξε και ο εκδημοκρατισμός των μουσείων. Η επίδραση της όμως ήταν περιορισμένη σε ότι είχε να κάνει με εκθεσιακές πρακτικές. Η μουσειοπαιδαγωγική σπάνια συμμετείχε στη διαμόρφωση μιας έκθεσης. Οι μουσειοπαιδαγωγοί αντέδρασαν στον περιορισμό αυτόν κι έτσι δημιούργησαν ειδικές εκπαιδευτικές εκθέσεις μέσα σε υπάρχοντα μουσεία. Οι εκθέσεις ονομάστηκαν παιδικά μουσεία, δημιουργήθηκαν στη Γερμανία και γενικότερα στην Ευρώπη, με φιλοσοφία παρόμοια με αυτή των παιδικών μουσείων των Η.Π.Α..

Λόγω σημαντικών δυσκολιών χρηματοδότησης των παιδικών μουσείων, τη δεκαετία του 1980 εμφανίζονται τα κινητά παιδικά μουσεία σε λεωφορεία, τα οποία ξεκίνησαν από το

Παιδικό Μουσείο στην Ουάσιγκτον. Επίσης, την εμφάνισή του κάνει εκείνη την εποχή το «μουσείο της γειτονιάς», με πρωτοβουλία πάλι από τις Η.Π.Α.. Το AnagostiaNeighborhoodMuseum στην Ουάσιγκτον είναι το πρώτο και ιδρύεται το 1967 με σκοπό την προώθηση της διαμόρφωσης ταυτοτήτων των κατοίκων της περιοχής. Στα τέλη της δεκαετίας του 1960, ιδρύονται και τα πρώτα κέντρα επιστημών. Πρόκειται για μια ειδική κατηγορία με εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Το πρώτο κέντρο ιδρύεται στο SanFrancisco το 1969 από τον FrankOppenheimer και είναι το Exloratorium.

Όλοι αυτοί οι παράγοντες έκαναν να εστιαστεί η προσοχή στην κατανόηση των αιτιών που προσελκύουν κόσμο, να αναζητηθούν και να βρεθούν τρόποι επικοινωνίας με το κοινό και το μουσείο ώστε πέρα από χώρος μάθησης να είναι και χώρος ψυχαγωγίας. Ο ανταγωνισμός που υπάρχει με τις άλλες βιομηχανίες ψυχαγωγίας καθιστούν απαραίτητη την έρευνα κοινού, πράγμα που γίνεται και σήμερα.

Επομένως, από τη δεκαετία του 1970 κι έπειτα, εφαρμόστηκαν ποικίλα προγράμματα και τα μουσεία συνεργάστηκαν με άλλες κοινότητες, ώστε όλα μαζί να βοηθήσουν στην αλλαγή της εικόνας του μουσείου, να κατανοηθεί ο τρόπος που σκέφτονται και συμπεριφέρονται οι επισκέπτες.

Τις δεκαετίες του 1960 και 1970 το μουσείο θεωρείται χώρος μάθησης. Τα επόμενα χρόνια και ειδικότερα από το 1990 και μετά το μουσείο θεωρείται χώρος εμπειρίας, επικοινωνίας, αλλά και ψυχαγωγίας.

2.3 Μουσείο και επικοινωνία με το κοινό

Οι συλλογές των μουσείων αποτελούν τμήμα του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου και υλικού πολιτισμού. Σύμφωνα με στατιστικές και έρευνες που έχουν κατά καιρούς πραγματοποιηθεί σε μουσεία, φαίνεται ότι το κοινό τους έχει υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης, από το σύνολο του πληθυσμού, υψηλότερο εισόδημα και είναι πιο νέο σε ηλικία. Σκοπός είναι να επισκέπτονται τους συγκεκριμένους χώρους διάφορες ομάδες κοινού. Έτσι, μελετώντας τα μουσεία, προκύπτουν νέες ανάγκες και προσεγγίσεις και από το 1960 γίνονται προσπάθειες να απευθυνθούν σε όλη την κοινότητα.

Επίσης, τα τελευταία χρόνια έχουν δεχτεί πολλές πιέσεις τα μουσεία προκειμένου να δικαιολογήσουν τη χρηματοδότησή τους και το κοινωνικό τους ρόλο.

Στο σύγχρονο μουσείο η επικοινωνία αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο ως μια από τις θεμελιώδεις λειτουργίες του. Τα μουσεία επιδιώκουν να δημιουργήσουν διαδραστικές σχέσεις με το κοινό και να εξελιχθούν σε χώρους ψυχαγωγίας και κοινωνικής συναναστροφής. Γι' αυτό το λόγο χρησιμοποιούνται διαφορετικές ερμηνευτικές μέθοδοι και επικοινωνιακές προσεγγίσεις σύμφωνα με τις ανάγκες των επισκεπτών.

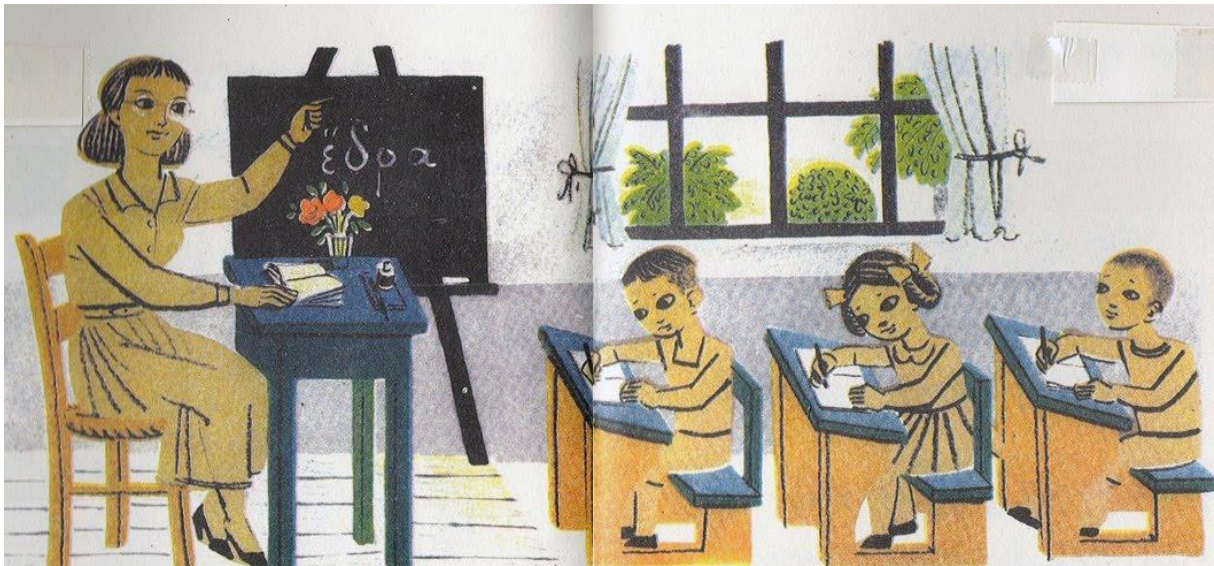
Προσφέρονται εκπαιδευτικά προγράμματα και υλικό σε σχολεία, μουσειοσκευές, δίνονται ερωτηματολόγια, με σκοπό οι απαντήσεις των επισκεπτών να βοηθήσουν τους υπεύθυνους ως προς τον τρόπο έκθεσης των εκθεμάτων, γίνεται χρήση πολυμέσων (CD-ROM, touchscreen) και συνεχώς υπάρχουν καινοτόμες ιδέες στο μουσειακό χώρο, ώστε να εξυπηρετείται το κοινό και να καλύπτονται κάθε φορά οι ανάγκες του. Αξίζει επίσης να αναφέρουμε ότι το μουσείο εκτός από τις δραστηριότητες που πραγματοποιούνται εντός του μουσείου (σεμινάρια, συνέδρια, μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα), προσφέρει και δραστηριότητες εκτός του μουσείου, όπως οργάνωση εκδηλώσεων σε εναλλακτικούς χώρους (οίκους ευγηρίας, νοσοκομεία), συνεργασία με άλλους φορείς.

Καταλήγουμε, επομένως, στο ότι η επικοινωνία του σύγχρονου μουσείου με το κοινό αναφέρεται σε ένα ευρύ πεδίο, το οποίο περιλαμβάνει τις δραστηριότητες προσέλκυσης επισκεπτών μέσα από δράσεις δημοσιότητας, μάρκετινγκ, το σχεδιασμό εκθέσεων, δραστηριοτήτων και άλλων επικοινωνιακών ρυθμίσεων, αλλά και την διερεύνηση της αποτελεσματικότητάς τους. Όπως, επίσης, τα μουσεία εκτός από τους εκθεσιακούς χώρους διαθέτουν και εστιατόρια, καφετέριες και πωλητήριο. Αυτά εξυπηρετούν, βέβαια, και τους επισκέπτες αλλά και τη βιωσιμότητα των μουσείων.

Ένα μεγάλο μέρος των παραπάνω δραστηριοτήτων διέπεται από παιδαγωγικές προθέσεις και έχει ως στόχο την πραγμάτωση της εκπαιδευτικής αποστολής του μουσείου για το κοινό στο σύνολό του. Παράλληλα η κάθε δραστηριότητα έχει ως βασικό συστατικό της την επικοινωνία και αυτό όχι μόνο σε ότι αφορά το μουσείο αλλά και την παιδαγωγική γενικότερα.

Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ανάγκη για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας οργανωμένης επικοινωνιακής πολιτικής που θα ανταποκρίνεται σε όλες τις κατηγορίες κοινού, όπως οικογένειες, ενήλικες, υπερήλικες, παιδιά και εφήβους, μειονότητες και άτομα με αναπηρίες, και θα αποτελεί προτεραιότητα των μουσείων. Για το λόγο αυτό, τα μουσεία διαμορφώνουν ένα γόνιμο και ευχάριστο περιβάλλον, μέσα στο οποίο οι άνθρωποι παίρνουν διάφορες γνώσεις με βάση την εμπειρία τους, δηλαδή με τη χρήση όλων των σωματικών,

ψυχικών και νοητικών δυνατοτήτων που διαθέτουν για να αντιλαμβάνονται τον κόσμο που τους περιβάλλει, μέσα σε πλαίσιο ψυχαγωγίας. “Η διαδικασία της γνώσης μορφοποιείται μέσω ενός μίγματος εμπειρίας, ενέργειας και ευχαρίστησης σε ένα περιβάλλον στο οποίο το υποκείμενο που μαθαίνει και το υποκείμενο που διδάσκει έχουν ίση δύναμη” (E. Hooper-Greenhill).

Εικόνα 3: Το παλιό σχολείο

Κεφάλαιο 3: Μουσειοπαιδαγωγική

3.1 Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση

Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση είναι το διεπιστημονικό πεδίο που συσχετίζει την εκπαίδευση και τη μάθηση με τον πολιτισμό. Αποτελεί έναν επιστημονικό κλάδο πολυσύνθετο που στόχο έχει να διαμεσολαβήσει μεταξύ του παιδικού ή ενήλικου κοινού και του υλικού πολιτισμού που φιλοξενείται στα μουσεία δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για ανακάλυψη νέων πληροφοριών και εμπειριών.

Σκοπός της μουσειοπαιδαγωγικής είναι η διαμόρφωση ενός επιστημονικού πλαισίου αρχών και προβληματισμού, με βάση το οποίο μπορεί να σχεδιάζεται και να ασκείται γόνιμη και κριτική εκπαιδευτική πολιτική σε μουσεία, αλλά και στο ευρύτερο πολιτισμικό, κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον προς όφελος όλης της κοινωνίας, όλων των κοινωνικών ομάδων και ιδιαίτερα των νέων.

Η μουσειοπαιδαγωγική παρέχει σε όλους δυνατότητες να μάθουν να «διαβάζουν», να ερμηνεύουν και να αξιοποιούν δημιουργικά τον υλικό πολιτισμό, τις εικόνες και τους πολιτισμικούς χώρους και να τους συνδέουν με όλους τους τομείς της ανθρώπινης γνώσης και εμπειρίας. Έτσι, όσον αφορά το σχολικό περιβάλλον, η μουσειακή εκπαίδευση μπορεί να εμπλουτίσει τον πρώτο, με την εκπαιδευτική διαδικασία να συνδέεται με το ευρύτερο κοινωνικό, φυσικό, πολιτισμικό περιβάλλον, πέρα από αυτό του σχολείου.

Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση υποστηρίζει και χρησιμοποιεί ολιστικές διεπιστημονικές μεθόδους, κυρίως επειδή, παράλληλα με τη ευρύτερη παιδαγωγική σημασία του στη διαδικασία της μάθησης και τη δόμηση ουσιαστικών γνώσεων, διευκολύνουν τους εκπαιδευτικούς να αναγνωρίζουν την πολυσημία του υλικού πολιτισμού και να αναπτύσσουν δεξιότητες για ουσιαστική διερεύνηση και αξιοποίηση του.

Μια μουσειοπαιδαγωγική δράση μπορεί να εφαρμοστεί όχι μόνο σε μουσειακούς χώρους αλλά σε κάθε χώρο πολιτισμικής αναφοράς, σε ένα πάρκο, στη γειτονιά, κ.λπ. Μπορεί να σχεδιαστεί και να εφαρμοστεί σε ποικίλες ομάδες κοινού (οικογένειες, παιδιά κ.ά.), συνήθως όμως συνδέεται με παιδιά και στα πλαίσια επίσκεψης με το σχολείο. Σκοπός είναι ωστόσο η ενεργή συμμετοχή των επισκεπτών και η μάθηση μέσα από την ψυχαγωγία.

Αξίζει να αναφερθεί, ότι τις δραστηριότητες που γίνονται στα μουσεία καθοδηγούν συνήθως μουσειοπαιδαγωγοί, δηλαδή οι παιδαγωγοί του μουσείου, οι οποίοι λέγονται αλλιώς και εμψυχωτές.

3.2 Ο σχεδιασμός των μουσειακών προγραμμάτων με βάση την ηλικία

Όπως έχει αναφερθεί, ο καθένας μπορεί να επισκεφθεί το μουσειακό χώρο και μουσειακά προγράμματα μπορούν να υλοποιηθούν για τον καθένα αρκεί να λάβει το μουσείο υπόψη του τις ανάγκες και τις δυνατότητες κάθε ομάδας.

Τα παιδιά στο νηπιαγωγείο, δε γνωρίζουν σχεδόν γραφή και ανάγνωση και εκ των πραγμάτων έχουν συγκεκριμένες δυνατότητες. Έτσι, σε ένα μουσείο μπορούν να παρατηρήσουν τα αντικείμενα βάσει συγκεκριμένων χαρακτηριστικών τους, όπως τα χρώματα που φέρουν, το μέγεθος ή το σχήμα που έχουν. Η άμεση επαφή με αντικείμενα του μουσείου ή αντίγραφά τους σχετίζεται με τη γνώση μέσα από τις αισθήσεις, κάτι μάλιστα που τραβάει το ενδιαφέρον των παιδιών.

Σύμφωνα με τον J.Piaget, και τα παιδιά του δημοτικού σχολείου έχουν συγκεκριμένες λειτουργίες και μπορούν να εξετάσουν συγκεκριμένα γεγονότα και αντικείμενα με βάση τα φυσικά χαρακτηριστικά ενός αντικειμένου ή τη λειτουργία που έχει, τον τρόπο κατασκευής του κ.α. Η ανάπτυξη εμπειριών παίζει σημαντικό ρόλο για τα παιδιά αυτής της ηλικίας. Σκοπός είναι τα μουσειακά προγράμματα να τραβήξουν την προσοχή των παιδιών κι αυτό επιτυγχάνεται από το συνδυασμό μάθησης και ψυχαγωγίας. Όπως είναι η εξερεύνηση, η επαφή με αντικείμενα και η συνεργασία σε ομάδες.

Ενώ στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σύμφωνα με τον J.Piaget, οι έφηβοι πλέον χρησιμοποιούν τη λογική και προσεγγίζουν τα πράγματα με πιο επιστημονικό τρόπο. Κυριαρχεί η στρατηγική της διερευνητικής μάθησης και μέσα από τα ειδικά προγράμματα των μουσείων οι έφηβοι ανακαλύπτουν, ερευνούν και έχουν ενεργό ρόλο μέσα σ' αυτό.

Όσον αφορά το ενήλικο κοινό, η προσέγγιση του στο μουσειακό χώρο είναι σχετικά δύσκολη, καθώς δεν υπάρχει το σχολείο όπως στις παραπάνω περιπτώσεις για να το παροτρύνει να συμμετέχει σε μουσειακά προγράμματα. Πάντως, φέρει σχεδόν παρόμοιες δυνατότητες με τους εφήβους και τα πράγματα δε διαφέρουν πολύ σχετικά με τα προγράμματα που μπορούν να εφαρμόζονται σ' αυτό.

Οι γονείς αποτελούν ενήλικο κοινό και συχνά επισκέπτονται και οικογένειες το μουσειακό χώρο. Πλέον, μιλάμε για μικτές ομάδες και πολλά μουσεία έχουν προγράμματα που συνεργάζονται παιδιά με γονείς.

3.3 Οι μέθοδοι επικοινωνίας στις δραστηριότητες των μουσείων

Οι δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο μουσείο αφορούν κυρίως οργανωμένες ομάδες κοινού, όπως οι σχολικές τάξεις, μπορούν ωστόσο να αφορούν και άτυπες ομάδες, όπως είναι η ξενάγηση. Μ' αυτό το τρόπο αναπτύσσονται σχέσεις αλληλεπίδρασης μεταξύ επισκεπτών και εκθεμάτων και διάφοροι τρόποι επικοινωνίας των επισκεπτών τόσο μεταξύ τους, όσο και με τους υπεύθυνους.

Υπάρχουν διάφορες μέθοδοι επικοινωνίας. Μια από αυτές, η μέθοδος της αφήγησης, αποτελεί τον πιο παλιό και γνωστό τρόπο επικοινωνίας, όπου ειδικοί του μουσείου έρχονται σε επαφή με τους επισκέπτες μέσα από την ξενάγηση. Οι τελευταίοι έχουν παθητικό ρόλο, αφού απλά παρακολουθούν. Μπορεί να έχει και τη μορφή διήγησης ιστοριών, όπου για

παράδειγμα σε παιδιά νηπιαγωγείου λέγεται μια ιστορία, ένα παραμύθι σχετικό με τα εκθέματα του μουσείου και αυτό σε συνδυασμό με δραστηριότητες εμψυχώνει τους ακροατές. Ένας ειδικός, για παράδειγμα στην αγγειοπλαστική, μπορεί να αναφέρει και να δείξει πράγματα στα παιδιά σχετικά με το αντικείμενό του χρησιμοποιώντας την παραπάνω μέθοδο.

Η μαιευτική μέθοδος είναι ίσως η πιο ουσιαστική στην μουσειοπαιδαγωγική. Οι υπεύθυνοι των προγραμμάτων αναπτύσσουν μια σχέση επικοινωνίας με τους επισκέπτες και τα εκθέματα, που ξεφεύγει από τα προηγούμενα. Η μαιευτική μέθοδος ή αλλιώς μέθοδος κατευθυνόμενης συζήτησης σκοπό έχει τον ενεργό ρόλο των επισκεπτών, να τους κινητοποιήσουν, να τους εμψυχώσουν, να αναπτύξουν συζήτηση και να έχουν κρίση και άποψη. Αυτή η μέθοδος εφαρμόζεται σε εκπαιδευτικές ξεναγήσεις ή συζητήσεις που λαμβάνουν χώρα στα πρώτα στάδια ενός εκπαιδευτικού προγράμματος.

Επιπλέον, υπάρχει και η μέθοδος της δραματοποίησης. Εδώ οι υπεύθυνοι των προγραμμάτων μεταμφιέζονται και υποδύονται ρόλους από την εποχή στην οποία αναφέρεται το μουσείο. Η δραματοποίηση μπορεί να γίνει και μέσα από τα παιχνίδια ρόλων, όπου οι επισκέπτες υποδύονται ρόλους, ενώ μπορεί να εφαρμοστεί και σε συνδυασμό με τη μαιευτική μέθοδο.

Η εξερεύνηση μέσα από την αποκαλυπτική μέθοδο είναι κατάλληλη για τη μάθηση στα μουσεία και οι επισκέπτες έρχονται σε επαφή με τα μουσειακά αντικείμενα. Εξερευνούν το μουσειακό χώρο με τη βοήθεια κατάλληλου έντυπου υλικού και έρχονται σε επαφή με τους υπεύθυνους των προγραμμάτων. Συνήθως, οι επισκέπτες εξερευνούν το χώρο σε ομάδες και στο τέλος ανακοινώνει η κάθε μια τα αποτελέσματα της έρευνάς της.

Επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στα παιδιά και στο δικαίωμά τους να συμμετέχουν στο πολιτιστικό γίγνεσθαι, το μουσείο φροντίζει να ενεργοποιήσει την έντονη επιθυμία του παιδιού ή του εφήβου να γνωρίσει και να μάθει καλύτερα. Τα παιδιά δεν πρέπει να υποτιμούνται, έχουν διαφορετικό κώδικα επικοινωνίας, γλώσσα και δυνατότητα αντίληψης. Εκτιμούν την ειλικρίνεια, τη σοβαρότητα και το χιούμορ και δεν φοβούνται τις προκλήσεις. Έχουν ανάγκη να εκτονώσουν τη συσσωρευμένη ενέργεια, να δραστηριοποιηθούν, χωρίς όμως να τους υπαγορεύει κανείς τα πάντα. Η επιτυχία έρχεται αν τα παιδιά πειστούν να αυτενεργήσουν, να συμμετάσχουν και να νιώσουν ασφάλεια και εξοικείωση με το χώρο και τους ανθρώπους.

Η δραματοποίηση, η μαιευτική και η αποκαλυπτική μέθοδος μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, όπου το κοινό μαθαίνει και φέρει ενεργό ρόλο στο περιβάλλον του μουσείου.

Εικόνα 4: "Πασχαλιά" στις γειτονιές της Ελλάδας, Παιδικό Μουσείο Θεσσαλονίκης

3.4 Μουσείο-σχολείο

Η μουσειοπαιδαγωγική σχετίζεται κυρίως με σχολικές ομάδες και συνδέεται στενά με τη σχέση μουσείου-σχολείου. Πλέον, η επίσκεψη σε ένα μουσείο έχει ως επίκεντρο το μαθητή.

Στόχος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι να φέρουν τα παιδιά στο μουσείο και γι' αυτό η υλοποίησή τους θα πρέπει να προσφέρει μάθηση και ψυχαγωγία. Το μουσείο δεν αντικαθιστά τη σχολική διδασκαλία και τον εκπαιδευτικό, αλλά προσφέρει επιπλέον γνώσεις στο μαθητή.

Αν υπάρχει σωστή συνεργασία μεταξύ των δύο χώρων το αποτέλεσμα μπορεί να είναι εκπληκτικό. Κοινός σκοπός και των δύο είναι η γνώση και η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ιδανικό είναι ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα να σχεδιάζεται βάσει του σχολικού προγράμματος. Οι μαθητές διδάσκονται στην τάξη μια ιστορική, για παράδειγμα, ενότητα και η επίσκεψη στο αντίστοιχο με το περιεχόμενο του μαθήματος μουσείο, μπορεί να τους προσφέρει επιπλέον γνώσεις.

Παρά τις προσπάθειες που γίνονται, ώστε τα μουσεία να είναι πόλος έλξης για τα παιδιά, συνεχίζουν να μην αποτελούν την πρώτη επιλογή ψυχαγωγίας. Είναι σημαντική η επαφή των μαθητών με τα εκθέματα από την πρώτη σχολική ηλικία και με κατάλληλες ενέργειες μπορούν να συναναστραφούν με το χώρο του μουσείου, να τον εξερευνήσουν και να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την αποδοχή της σημασίας των μουσείων στην εκπαίδευση. Όλα αυτά μπορούν να επιτευχθούν με τη συμβολή των εκπαιδευτικών και απαραίτητη προϋπόθεση είναι η κατάλληλη προετοιμασία στην τάξη, προκειμένου να πληροφορηθούν οι μαθητές για το τι θα δουν κατά την επίσκεψή τους στο μουσείο.

Οι εκπαιδευτικοί, για να είναι αποτελεσματική μια επίσκεψη στο μουσείο, χρειάζεται να είναι ενημερωμένοι. Εξάλλου, τα μουσεία συχνά έχουν προγράμματα για εκπαιδευτικούς, προκειμένου να τους βοηθήσουν σχετικά με την προετοιμασία των μαθητών.

Πολλές φορές τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων δεν οργανώνονται με βάση το σχολικό πρόγραμμα και οπότε δεν έχουν σχέση με αυτό. Επίσης, οι εκπαιδευτικοί κάποιες φορές δεν προετοιμάζουν τους μαθητές στην τάξη πριν από μια επίσκεψή τους στο μουσείο, αφού δε βλέπουν τη σημασία της σχέσης σχολείου-μουσείου και τι μπορεί να προσφέρει στους μαθητές αυτό, αλλά αντιμετωπίζουν την ώρα επίσκεψης στο μουσείο σαν ελεύθερη ώρα, που σημαίνει ότι υπάρχει έλλειψη ενδιαφέροντος από τους εκπαιδευτικούς κατά την επίσκεψή τους σε αυτά. Καταλήγουμε, λοιπόν, στο ότι η σχέση σχολείου-μουσείου δεν διαπνέεται ακόμα από αμοιβαία συνεργασία.

Επομένως, η σχέση μουσείου και σχολείου μπορεί να διαιρεθεί σε δύο μοντέλα. Το πρώτο αποστασιοποιείται από το σχολείο και τους στόχους του. Διακρίνεται από διάφορα μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα που αποσκοπούν στην καλλιέργεια της αισθητικής ανάπτυξης των παιδιών. Το δεύτερο μοντέλο έρχεται σε πλήρη αντίθεση με το πρώτο. Επιδιώκει τη συμμετοχή και την υποστήριξη των σχολικών στόχων και προγραμμάτων, χωρίς όμως να υποκαθιστά την εκπαιδευτική διαδικασία του σχολείου και του εκπαιδευτικού.

Πάντως, έχουν αναγνωρισθεί οι προσπάθειες που κάνουν τα μουσεία σχετικά με την εκπαίδευση και τα σχολεία τα επισκέπτονται όλο και πιο συχνά.

3.5 Η μουσειοπαιδαγωγική στην Ελλάδα

Συγκριτικά με άλλες χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής, η Ελλάδα άργησε να αναπτυχθεί στον τομέα της μουσειοπαιδαγωγικής. Ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή.

Το πρώτο «στοιχειώδες» μουσείο το συναντάμε στο Ορφανοτροφείο της Αίγινας και ιδρύεται το 1829 επί Καποδίστρια, ενώ το πρώτο μουσείο που ιδρύεται είναι το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο το 1874.

Λόγω διαφόρων ιστορικών γεγονότων στην Ελλάδα, από τις αρχές του 20ου αιώνα και μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου δεν υπάρχουν σημαντικές εξελίξεις στο χώρο των μουσείων.

Σημασία για την εκπαιδευτική αξιοποίηση άρχισε να δίνεται από το 1978-79 κι έπειτα. Το μουσείο Μπενάκη, το 1978, με αφορμή την έκθεση «Παραδοσιακές Καλλιέργειες», οργανώνει τα πρώτα εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές. Την ίδια περίοδο, το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα Β. Παπαντωνίου υλοποιεί εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Το Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης στη Θεσσαλονίκη το 1980, όπως και το 1981 το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης στην Αθήνα, αναπτύσσουν επίσης εκπαιδευτικά προγράμματα.

Το 1983 ιδρύεται το Ελληνικό Τμήμα της ICOM και το ενδιαφέρον του επικεντρώθηκε στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και στο άνοιγμα των μουσείων στην κοινωνία. Το 1985 το Υπουργείο Πολιτισμού αρχίζει πλέον να έχει ενεργό ρόλο σχετικά με τα εκπαιδευτικά προγράμματα και την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το Υπουργείο Πολιτισμού την ίδια χρονιά οργανώνει την εκπαιδευτική έκθεση «Γέννηση της Γραφής», η οποία ήταν το έναυσμα για την ίδρυση του Κέντρου Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Υπουργείου Πολιτισμού στην Πλάκα.

Εκπαιδευτικά προγράμματα λειτουργούν για πρώτη φορά στην Εθνική Πινακοθήκη το 1986, όπως και στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης. Το 1987 εγκαινιάζεται το Κέντρο Μελετών Ακρόπολης και ιδρύεται Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων της Εφορείας Ακρόπολης. Την ίδια χρονιά ιδρύεται το Ελληνικό Παιδικό Μουσείο.

Το 1990 οργανώνεται το 1ο Περιφερειακό Σεμινάριο «Μουσείο- Σχολείο» στο Ναύπλιο και αφορά εκπαιδευτικούς και σχολικούς συμβούλους Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Νομού Αργολίδας. Η ICOM, με αφορμή το σεμινάριο, ξεκινάει τη συνεργασία της με το Υπουργείο Πολιτισμού. Το 2ο Σεμινάριο έγινε στο Δίον της Πιερίας, το 3ο στην Πάτρα, το 4ο στα Ιωάννινα, το 5ο στην Καλαμάτα και το 6ο στην Καβάλα.

Σημαντικό ήταν και το πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ. Εκπαίδευση και Πολιτισμός», το οποίο ξεκίνησε τη σχολική χρονιά 1995-1996 και ολοκληρώθηκε το 2001. Η εφαρμογή του έγινε σε επιλεγμένα σχολεία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Από το 1998 έως το 2005 λειτούργησε στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, για πρώτη φορά σε επίπεδο Α.Ε.Ι, η “Μουσειοπαιδαγωγική Εκπαίδευση”, ως διατμηματικό Πρόγραμμα Σπουδών των Παιδαγωγικών Τμημάτων Προσχολικής και Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Το Πρόγραμμα Σπουδών και της πρακτικής άσκησης συμπεριέλαβε μαθήματα θεωρητικά και εργαστηριακά τριών κατευθύνσεων, Ιστορίας και Τεχνών, Παιδαγωγικής και Γλώσσας και Μουσειακής Εκπαίδευσης. Η πρακτική άσκηση των φοιτητών έγινε σε σχολεία και μουσεία και οι ασκούμενοι εξοικειώθηκαν με την εφαρμογή των αρχών της Παιδαγωγικής Ψυχολογίας και της Διδακτικής των Επιστημών και των Τεχνών στις σχολικές τάξεις και στα μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα. Οι απόφοιτοι του τμήματος θεωρούνται οι πρώτοι επαγγελματίες μουσειολόγοι και μουσειοπαιδαγωγοί.

Αξίζει να αναφερθεί ότι το Ελληνικό Τμήμα του ICOM ασχολήθηκε και με θέματα που αφορούν την επιμόρφωση εργαζομένων στα μουσεία, αλλά και με θέματα κατάρτισης στη μουσειοπαιδαγωγική μαζί με το Υπουργείο Πολιτισμού, όπως επίσης σε συνεργασία με το τελευταίο, ασχολήθηκε και με σεμινάρια επιμόρφωσης για παλιννοστούντες ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση.

Αν και τα θέματα μουσειοπαιδαγωγικής άρχισαν να απασχολούν αργά την Ελλάδα, υπήρξαν αρκετές εξελίξεις και συνεχώς βλέπουμε όλο και περισσότερες προσπάθειες σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων στα μουσεία. Τα τελευταία χρόνια η συνεργασία σχολείου-μουσείου είναι πιο έντονη. Χρειάζεται ακόμη προσπάθεια, αλλά σίγουρα τα πράγματα είναι καλύτερα από παλιά.

Εικόνα 5: Η οικογένεια στο μουσείο, διαδραστικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τη συμμετοχή γονέων στο Παιδικό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Συμπεράσματα

Κάνοντας, λοιπόν, μια αναδρομή στην δημιουργία και στην εξέλιξη του μουσείου, παρατηρείται και διαπιστώνεται ότι το μουσείο του χθες είναι σε μεγάλο βαθμό διαφορετικό από το μουσείο του σήμερα. Πιο συγκεκριμένα το μουσείο του χθες αποτελούσε ένα απλό χώρο έκθεσης αντικειμένων της ιστορίας και του παρελθόντος. Το νέο μουσείο, το μουσείο του σήμερα, αποτελεί πλέον τον κατάλληλο χώρο για την καλλιέργεια της αισθητικής και πολιτισμικής ευαισθησίας. Είναι ένας χώρος συνάντησης και ανταλλαγής εμπειριών, έρευνας, ανακάλυψης και αποκαλύψεων. Είναι ένας σημαντικός χώρος προώθησης της αισθητικής ανάπτυξης των επισκεπτών και κυρίως των μαθητών επισκεπτών.

Εκπαιδευτικά προγράμματα, εκδηλώσεις, δραστηριότητες γίνονται σε διεθνές επίπεδο, πέρα από την Ελλάδα. Η μουσειοπαιδαγωγική είναι σημαντικό κομμάτι της εκπαίδευσης και αξίζει να συνεχίσει να προκαλεί το ενδιαφέρον. Εκπαιδευτικοί με κατάλληλες γνώσεις μέσα από σεμινάρια και σπουδές, και μουσεία με έμπειρους

μουσειοπαιδαγωγούς, μπορούν να συνεχίσουν τις προσπάθειες και έρευνες γύρω από τη μουσειοπαιδαγωγική.

Τέλος, όπως αναφέραμε, τα εκπαιδευτικά προγράμματα κυρίως αποσκοπούν στη διαβίου μάθηση, αλλά ειδικότερα σύμφωνα με το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM) στοχεύουν να μετατρέψουν την επίσκεψη στο μουσείο σε μια ευχάριστη εμπειρία, να προσφέρουν τα κατάλληλα ερεθίσματα για κριτική σκέψη και κατανόηση των αντικειμένων, να αναπτύξουν νέους τρόπους παρατήρησης αλλά και να δείξουν ενδιαφέρον για το χώρο, το χρόνο και την ιστορικότητα των αντικειμένων, ώστε να αναπτυχθεί πολιτισμική ταυτότητα τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Επιπλέον, στοχεύουν στη δημιουργία ενός κατάλληλου περιβάλλοντος που εκπληρώνει τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών, τα ωθεί σε πειραματισμούς, έρευνες και ανακαλύψεις και στην διασκεδαστική βιωματική εμπειρία.

Ωστόσο, αξιολογήσεις δεν γίνονται σχεδόν καθόλου, θα έπρεπε όμως η έρευνα να στραφεί προς αυτό τον τομέα. Να αξιολογηθούν προγράμματα που γίνονται σε μουσεία, ώστε να φανεί όντως η χρησιμότητά τους ή τυχόν προβλήματα που έχουν. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα και οι δραστηριότητες δεν είναι εύκολη υπόθεση και χρειάζονται συνεχώς βελτιώσεις, όμως είναι σημαντικό και απαραίτητο να υλοποιούνται από τα μουσεία.

Εικόνα 6: Μουσείο Μπενάκη Παιχνιδιών

Βιβλιογραφία

- Αντζουλάτου-Ρετσίλα Ε. (2005). “Πολιτιστικά και Μουσειολογικά Σύμμεικτα.” Αθήνα: Παπαζήση.
- Ελλαδική. Έγχρωμη Παγκόσμια Εγκυκλοπαίδεια, (1993), τόμος 9, σ. 212-213, Αθήνα: Γιάννη Ρίζου
- Κόκκινος Γ., Αλεξάκη Ε. (2002). “Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή.” Μεταίχμιο
- Νάκου Ε. (2001). “Μουσεία: Εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός”. Αθήνα: Νήσος.
- Νικονάνου Ν. (2011). “Μουσειοπαιδαγωγική. Από την θεωρία στην πράξη.” Αθήνα: Πατάκης.
- Παιδικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, (1997). Ομιλία: Το παιδί για το μουσείο-Το μουσείο για το παιδί. Θεσσαλονίκη
- “Πάμε μουσείο με το σχολείο; Τρόποι και μέθοδοι προσέγγισης και εκπαιδευτικής αξιοποίησης των μουσειακών χώρων”, (2017). Βιωματικό σεμινάριο μουσειακής αγωγής, Θεσσαλονίκη: Μουσείο Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης. Εθνικό Κέντρο Έρευνας και Διάσωσης σχολικού υλικού.
- Αξιοποίηση των μουσείων στην εκπαιδευτική διαδικασία, (2018). Επιστημονικό σεμινάριο, Θεσσαλονίκη: Το ΚΔΒΜ του εκπαιδευτικού ομίλου της EMPLOY ως πιστοποιημένο Κέντρο Δια Βίου Μάθησης και αδειοδοτημένος πάροχος Δια Βίου Μάθησης από το Εθνικό Οργανισμό Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.) του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων.
- Susan M. Pearce (1992,1998) “Museums, Objects and Collections”, Leicester University Press. (Ελληνική μετάφραση: Εκδόσεις Βάνιας (2002), Θεσσαλονίκη)
- Elculture.gr,
<http://www.elculture.gr/blog/article>